

GENERALINĒS ADVOKATĒS
ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,
pateikta 2010 m. liepos 8 d.¹

1. Šis prašymas pieņemt prejudicīnā spriedimā vēl susijējis ar EEB un Turcijas Asociācijas tarybas Spriedimu Nr. 1/80 (toliau – Spriedims Nr. 1/80)². Nacionalinis teismas pateikē klausimā dēl Turcijas piliečio, kuris ģģjo teisē gyventi valstybējē narējē kaip darbuotojōs turkēs sutuoktinis, padēties. Santuoka vēliu buvo nutraukta, o sutuoktinis nuteistas uģ savo buvusios ųmonos iģzaginimā ir sumuģimā. Ar jis vis dar gali remtis teisėmis pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį, nepaisant to, kad santuoka, kuri jam suteikē teisē gyventi priimančiojē valstybējē narējē, buvo nutraukta? Jei taip, ar faktas, jog jis galbūt piktnaudųiavo santuokiniais ryģiais, iģzagindamas ir sumuģdamas savo ųmonā, reiģkia, kad jis praranda galimybē remtis tokiomis teisėmis, kuriomis būģ galēģes remtis pagal 7 straipsnį?

Teisinis pagrindas

EEB ir Turcijas asociacijos susitarimas

2. EEB ir Turcijas asociacijos susitarimas³ (toliau – Asociacijos susitarimas) buvo sudarytas 1963 metais.

3. Asociacijos susitarimo papildomo protokolo⁴ 59 straipsnis suformuluotas taip:

„Srityse, kuriose taikomas šis Protokolas, Turcijai nesudaromos palankesnēs sālģjos nei tos, kurias valstybēs narēs pagal Bendrijos steigimo sutartį sudaro viena kita“.

1 — Originalo kalba: angļu.

2 — 1980 m. rugšējo 19 d. Spriedims Nr. 1/80 dēl asociācijas plētros, pieņemtas Asociācijas tarybas, iģteigtas pagal susitarimā, iģteigiantį Europos ekonominēs bendrijos un Turcijas asociacijā, pasiraģytā 1963 m. rugšējo 12 d. Ankarojē.

3 — Susitarimas, iģteigiantis EEB un Turcijas asociacijā, pasiraģytas 1963 m. rugšējo 12 d. Ankarojē.

4 — Papildomas protokolas, pasiraģytas 1970 m. lapkričio 23 d. Briuselyjē un Bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas bei patvirtintas 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72 (ĢLL 293, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 41).

4. Sprendimo Nr. 1/80 II skyriaus antraštė yra „Socialinės nuostatos“. Šio skyriaus 1 skirsnio antraštė yra „Su darbu ir laisvu darbuotojų judėjimu susiję klausimai“. Į jį patenka sprendimo 6–16 straipsniai.

5. Pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 ir 2 dalis:

„1. Išskyrus 7 straipsnyje, susijusiam su darbuotojo šeimos narių teise laisvai įsidarbinti, numatytus atvejus, darbuotojas turkas, teisėtai esantis valstybės narės darbo rinkoje, turi teisę:

— teisėtai išdirbęs vienus metus prašyti šioje valstybėje narėje atnaujinti jo leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, jei šis turi laisvą darbo vietą,

— teisėtai išdirbęs trejus metus ir, išskyrus atvejus, kai Bendrijos valstybių narių darbuotojams teikiama pirmenybė, šioje valstybėje narėje priimti kitą tos pačios profesijos jo pasirinkto darbdavio pasiūlymą įsidarbinti, pateiktą įprastomis sąlygomis ir įregistruotą šios valstybės narės įdarbinimo įstaigose,

— teisėtai išdirbęs ketverius metus, laisvai dirbti šioje valstybėje narėje bet kurį pasirinktą samdomą darbą.

2. Metinės atostogos, nebuvimas darbe dėl motinystės, nelaimingo atsitikimo darbe arba dėl trumpalaikės ligos įskaitomi į teisėto darbo laikotarpį. Kompetentingų valdžios įstaigų tinkamai patvirtintas priverstinio nedarbo laikotarpis ir nebuvimas darbe dėl ilgalaikės ligos, kurie nėra įskaitomi į teisėto darbo laikotarpį, nepažeidžia teisių, įgytų remiantis ankstesnio darbo laikotarpiu.“

6. Pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį:

„Teisėtai valstybės narės darbo rinkoje esančio darbuotojo turko šeimos nariai, kuriems buvo suteikta teisė atvykti pas jį, turi teisę:

— išskyrus atvejus, kai pirmenybė teikiama Bendrijos valstybių narių darbuotojams, priimti bet kokį pasiūlymą įsidarbinti, jeigu jie bent trejus metus teisėtai gyveno šioje valstybėje narėje;

— laisvai dirbti bet kurį pasirinktą samdomą darbą, jeigu jie bent penkerius metus teisėtai gyveno šioje valstybėje narėje.

Darbuotojų turkų vaikai, įgiję profesinį išsilavinimą priimančiojoje šalyje, gali, nepaisant jų gyvenimo šioje valstybėje narėje trukmės, priimti bet kokį pasiūlymą įsidarbinti šioje

valstybėje narėje su sąlyga, kad vienas iš jų tėvų bent trejus metus joje teisėtai dirbo.“

10. Nuo 2000 m. jie su žmona gyveno atskirai. Pora išsiskyrė 2003 m. lapkričio mėnesį.

7. Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta:

„Šio skyriaus nuostatos taikomos atsižvelgiant į apribojimus, pateisinamus viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir sveikatos sumetimais.“

11. Gyvendamas Vokietijoje, M. Bozkurt dirbo įvairius darbus. Tačiau nacionalinis teismas tvirtina negalintis pateikti išsamios informacijos apie šiuos darbus, kadangi M. Bozkurt atsisako ją suteikti, nors jo ir buvo paprašyta tai padaryti. Turima informacija rodo, kad nuo 2000 m. 18 mėnesių jis buvo laikinosiose nedarbingumo atostogose. Nuo tada jis yra bedarbis, gaunantis pašalpą iš valstybės.

Faktinės bylos aplinkybės ir prejudiciniai klausimai

8. Apeliantas pagrindinėje byloje M. Bozkurt yra Turkijos pilietis. Jis gimė 1959 metais.

9. 1992 m. jis atvyko į Vokietiją ir pateikė prašymą suteikti politinį prieglobstį. 1993 m. jis vedė darbuotoją turkę, teisėtai esančią šios valstybės narės darbo rinkoje. Po vedybų jis atsiėmė prašymą suteikti politinį prieglobstį, ir 1993 m. spalio mėn. jam buvo suteiktas laikinas leidimas gyventi šalyje. 1998 m. spalio mėn. jis buvo pakeistas nuolatiniu leidimu gyventi šalyje. Tuo metu jis atitiko sąlygas, nurodytas Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmoje dalyje.

12. M. Bozkurt keletą kartų teistas už nusikaltimus. 1996 m. gegužės mėn. jam skirta 4 mėnesių laisvės atėmimo bausmė už sumušimą, sukėlusį sunkų kūno sužalojimą. 2000 m. lapkričio mėn. jis buvo nubaustas 8 mėnesių laisvės atėmimo bausme už sumušimą, pasikėsinimą sukelti sunkų kūno sužalojimą ir turto sugadinimą. 2004 m. gegužės mėn. jis buvo nuteistas už buvusios žmonos išžaginimą ir tyčinį kūno sužalojimą. Panašu, jog išžaginimas įvyko 2002 m., kai jie dar buvo vedę, nors gyveno atskirai. Išnagrinėjus apeliacinių skundą, skirta dvejų metų bausmė. Bausmės vykdymas atidėtas ir 2005 m. sausio mėn. M. Bozkurt paleistas į laisvę.

13. 2005 m. birželio 26 d. *Land Baden-Württemberg* (Badeno-Viurtembergo žemė), atsakovė pagrindinėje byloje, nurodė B.Bozkurt išsiųsti iš Vokietijos. M. Bozkurt apskundė šį sprendimą *Verwaltungsgericht* (Administraciniam teismui), ir sprendimas buvo panaikintas 2006 m. birželio 5 d. sprendimu. Šį sprendimą *Land Baden-Württemberg* apskundė *Verwaltungsgerichtshof* (Aukštesnysis administracinis teismas). 2007 m. kovo 14 d. sprendimu apeliacinis skundas atmestas. *Verwaltungsgerichtshof* iš esmės konstatavo, kad pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį M. Bozkurt galėjo remtis teise gyventi šalyje, todėl nurodymas išsiųsti iš šalies turėjo būti pateiktas laikantis ES piliečiams taikytinų procedūrų⁵. Kadangi šių procedūrų faktiškai nebuvo laikomasi, sprendimas išsiųsti iš šalies buvo neteisėtas. Be to, nei tai, kad M. Bozkurt nuo 2000 m. neturėjo darbo, nei tai, kad buvo tikėtina, jog jis dėl ligos niekada negalės grįžti į darbą, nei tai, kad jis apie devynis mėnesius praleido kalėjime, nereiškė, kad jis prarado savo teises pagal 7 straipsnį. Atvirkščiai, vadovaujantis Teisingumo Teismo praktika, jis išsaugojo

teisę gyventi šalyje, nepaisant to, kad sąlygos, kuriomis ją igijo, daugiau nebeegzistavo. Darytina išvada, kad jis ir toliau galėjo remtis teisėmis, suteiktomis pagal minėtą straipsnį.

14. *Land Baden-Württemberg* šį sprendimą apskundė *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas). Šiame skunde buvo keliami klausimai dėl teisių, kylančių iš, *inter alia*, Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio, taikymo tokiam asmeniui, kaip antai M. Bozkurt.

5 — Šiuo klausimu žr. 2005 m. birželio 2 d. Sprendimo *Dörr ir Ūnal*, C-136/03, Rink. p. I-4759, 69 punktą. Procesinės garantijos, nustatytos 1964 m. vasario 25 d. Tarybos direktyva 64/221/EEB dėl užsienio piliečių judėjimui ir gyvenimui skirtų specialių priemonių, pateisinamų viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ar jos sveikatos sumetimais, derinimo (OL, 1964, 56, p. 850; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 11–14), taikytinos Turkijos piliečiams, kurių teisinis statusas reglamentuojamas Sprendimo Nr. 1/80 6 arba 7 straipsniu. Minėtos direktyvos 9 straipsnio 1 dalyje iš esmės nustatyta, kad, išskyrus skubos atvejus, tais atvejais, kai nėra numatyta teisė paduoti apeliacinį skundą teismui arba kai apeliacinis skundas negali turėti sustabdomojo poveikio, administracinės institucijos nepriima neigiamo sprendimo dėl leidimo gyventi pratešimo arba dėl nutarties išsiųsti leidimo gyventi turėtoją iš teritorijos, kol nesužinoma priimančiosios šalies kompetentingos institucijos, kurioje minėtas asmuo naudojasi tokiomis teisėmis į gynybą ir į pagalbą arba atstovavimą, kurias numato tos šalies vidaus teisės aktai, nuomonė. Nors atrodo, kad 9 straipsnio 1 dalis buvo taikoma sprendimui išsiųsti iš šalies M. Bozkurt, nebuvo gauta kompetentingų institucijų nuomonė, kaip reikalaujama šioje nuostatoje. Direktyva 64/221 buvo panaikinta 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės judėti ir gyventi laisvai valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančia Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinancia direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, p. 77, ištaisyimas OL L 229, p. 35, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 skyrius, 5 tomas, p. 46–61), įsigaliojusia 2006 m. balandžio 30 dieną.

15. Kadangi *Bundesverwaltungsgericht* laikėsi nuomonės, kad norint išspręsti šį ginčą, reikia išaiškinti minėtą nuostatą, jis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti

Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą šiais klausimais: **Analizė**

„1. Ar pagal (Sprendimo Nr. 1/80) 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką darbuotojo turko, teisėtai esančio valstybės narės darbo rinkoje, sutuoktinio, kaip šeimos nario, įgyta teisė dirbti ir gyventi šalyje išlieka ir nutraukus santuoką?

Preliminarios pastabos

Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai:

2. Ar tai, kad dėl buvusios sutuoktinės įgyta teise gyventi šalyje pagal (Sprendimo Nr. 1/80) 7 straipsnio 1 dalies antrąją įtrauką remiamasi tokiu atveju, kai tokį statusą įgijęs Turkijos pilietis ją išžagino ir sužalojo ir už tai buvo nubaustas dvejų metų laisvės atėmimo bausme, laikytina piktnaudžiavimu teisėmis?“

17. Nors prejudiciniai klausimai, susiję su Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsniu, nacionalinis teismas prašyme priimti prejudicinį sprendimą mini galimybę, jog M. Bozkurt galėjo įgyti teises kaip darbuotojas turkas pagal šio sprendimo 6 straipsnį. Tačiau toliau jis nurodo, kad tokią galimybę reikia atmesti, nes M. Bozkurt nepateikė nei tikslios informacijos apie savo darbą Vokietijoje, nei atitinkamų dokumentų, nors *Land Baden-Württemberg* to prašė. Be M. Bozkurt bendradarbiavimo neįmanoma nustatyti, ar jis įgijo teisių pagal tą straipsnį ir ar jas prarado dėl kelerius metus trunkančio nedarbo.

16. Rašytines pastabas pateikė M. Bozkurt, Danijos, Vokietijos ir Italijos vyriausybės, *Land Baden-Württemberg* ir Europos Komisija. Nebuvo reikalaujama surengti posėdžio ir jis neįvyko.

18. Savo pastabose Komisija pareiškė abejones dėl nacionalinio teismo pareikštos nuomonės. Ji pažymi, kad, kaip aiškiai nurodyta Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 2 dalyje, nors priverstinio nedarbo laikotarpiai ir nebuvimas darbe dėl ilgalaikės ligos negali būti laikomi teisėto darbo laikotarpiais, jie negali turėti poveikio teisėms, įgytoms per prieš tai buvusį

darbo laikotarpį. Komisijos nuomone, nacionalinis teismas turėtų atnaujinti tyrimą šiuo klausimu. Jeigu paaiškėtų, kad M. Bozkurt įgijo teises pagal 6 straipsnį, nebūtų reikalo nagrinėti jo padėties pagal 7 straipsnį.

kelerius metus buvo bedarbis, automatiškai nereiškia, kad jis prarado savo teises pagal šį straipsnį⁸. Žinoma, konkretaus šio straipsnio taikymo klausimas pagrindinėje byloje priklauso tik nacionalinio teismo kompetencijai.

19. Kaip pažymi pati Komisija, pagal nusistovėjusią teismo praktiką bylose pagal EB 234 straipsnį (dabar – SESV 267 straipsnis), kuris paremtas aiškiu nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo funkcijų atskyrimu, bet koks bylos faktų vertinimas yra nacionalinio teismo pareiga⁶. Be to, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečios bylos ypatumus, turi įvertinti ir prejudicinio sprendimo būtinumą savo sprendimui ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą⁷.

1 klausimas

21. Šiuo klausimu nacionalinis teismas iš esmės klausia, ar galima remtis teisėmis pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką (toliau – 7 straipsnis), jei suinteresuotas asmuo nebėra priimančiojoje valstybėje teisėtai dirbančio darbuotojo turko šeimos narys.

20. Vis dėlto galbūt, siekiant padėti nacionaliam teismui išnagrinėti šią bylą, būtų naudinga pažymėti, jog pritariu Komisijos pastaboms dėl Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio formuluotės ir poveikio. Tai, kad M. Bozkurt

22. Kitaip tariant, ar valstybė narė turi kompetenciją nustatyti, kad šios teisės priklauso nuo to, ar išsaugotas „šeimos nario“ statusas? Jei atitinkamos teisės laikytinos savarankiškomis nuo jų įgijimo momento, M. Bozkurt

6 — Be daugelio kitų, žr. 1979 m. lapkričio 15 d. Sprendimo *Denkavit Futtermittel* (36/79, Rink. p. 3439) 12 punktą ir 2010 m. balandžio 15 d. Sprendimo *Šandström* (C-433/05, Rink. p. I-2885) 35 punktą.

7 — Be daugelio kitų, žr. 1995 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Bosman* (C-415/93, Rink. p. I-4921) 59 punktą ir 2010 m. kovo 18 d. Sprendimo *Gielen* (C-440/08, Rink. p. I-2323) 27 punktą.

8 — Šiuo klausimu žr. 1997 m. sausio 23 d. Sprendimo *Tetik* (C-171/95, Rink. p. I-329) 38 punktą.

atveju valstybė negalės nurodyti išsiųsti jį iš šalies. 7 straipsnis kaip socialinė priemonė

23. Danijos ir Vokietijos vyriausybės bei *Land Baden-Württemberg* tvirtina, jog tokios teisės prarandamos, jei šeimos nario statusas neišlaikomas. M. Bozkurt ir Komisija tvirtina priešingai, t. y. kad šios teisės yra savarankiškos nuo jų įgijimo momento. Italijos vyriausybė tvirtina, kad M. Bozkurt skyrybos neturėtų paveikti jo teisių pagal 7 straipsnį, tačiau pateikia keletą išlygų šiuo klausimu.

24. Norint atsakyti į šį klausimą, pirmiausia reikia išnagrinėti, kiek Sprendimo Nr. 1/80 6 ir 7 straipsniais įgyvendinamas socialinis tikslas užtikrinti darbuotojų turkų ir jų šeimos narių teises valstybėse narėse. Be to, reikia atsižvelgti į tikslų, kuriems skirtos šios nuostatos, praktinio įgyvendinimo procesą, taigi ir į valstybių galimybes nustatyti sąlygas dėl asmenų, norinčių jomis pasinaudoti, gyvenimo šalyje. Teisingumo Teismo sprendimų šioje srityje tikrai apstu, ir analizuodama šiuos klausimus dažnai jais remsiuosi.

25. 7 straipsnis yra Sprendimo Nr. 1/80 II skyriaus („Socialinės nuostatos“) 1 skirsnyje („Su darbu ir laisvu darbuotojų judėjimu susiję klausimai“).

26. Akivaizdu, kad 7 straipsnis tiesiogiai veikia valstybėse narėse, todėl Turkijos piliečiai, atitinkantys jame nurodytas sąlygas, gali tiesiogiai pasinaudoti jame suteikiamomis teisėmis⁹.

27. Remiantis Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsniu, kuris yra tame pačiame skirsnyje, darbuotojams turkams, teisėtai esantiems valstybės narės darbo rinkoje, suteikiamos tam tikros teisės dirbti šios valstybės darbo rinkoje. Praėjus ketveriems teisėto darbo metams pagal šį straipsnį jie įgyja teisę nevaržomai dirbti bet kurį pasirinktą darbą toje priimančiojoje valstybėje¹⁰.

28. Pagal 7 straipsnio pirmą dalį tokio darbuotojo šeimos nariai, kuriems buvo suteikta teisė atvykti pas jį, turi ribotą teisę dirbti priimančiosios valstybės darbo rinkoje, jeigu jie bent trejus metus teisėtai gyveno šioje valstybėje narėje. Jeigu jie penkerius metus teisėtai

9 — Žr. 2007 m. liepos 18 d. Sprendimo *Derin* (C-325/05, Rink. I-6495) 47 punktą.

10 — Išsamesnę Sprendimo Nr. 1/80 6 ir 7 straipsnių analizę galima rasti mano išvados byloje *Pehlivan* (C-484/07), pateiktos tą pačią dieną kaip ir ši išvada, 29 ir paskesniuose punktuose.

gyveno šioje valstybėje narėje, jie įgyja teisę laisvai dirbti bet kokią pasirinktą apmokamą samdomą darbą. Šiomis nuostatomis pradedamas laipsniškas darbuotojo ir jo šeimos narių integracijos procesas.

31. Teisė ieškoti darbo ir (arba) įsidarbinti būtina apima su jomis susijusią teisę gyventi priimančiojoje valstybėje, be kurios pirmoji teisė būtų neveiksminga¹².

29. Kad galėtų pasinaudoti 7 straipsniu suteiktomis teisėmis, atitinkamas šeimos narys visų pirma turi būti priimančiosios valstybės narės darbo rinkoje teisėtai esančio darbuotojo turko šeimos narys ir, antra, jam turi būti išduotas šios valstybės kompetentingų institucijų leidimas atvykti pas minėtą darbuotoją¹¹.

Praktinis 7 straipsnio taikymas

30. 7 straipsniu numatytas integracijos procesas vyksta dviem etapais. Pirmasis etapas trunka trejus metus. Per tą laikotarpį, jei priimančioji valstybė nenusprendžia taikyti tvarkos, kuri yra iš esmės naudingesnė šeimos nariams, atitinkamas asmuo neturi teisės įsidarbinti šioje valstybėje. Antrasis etapas trunka dvejus metus. Šeimos narys gali įsidarbinti, tačiau ši teisė apribota tuo, kad „pirmenybė teikiama Bendrijos valstybių narių darbuotojams“. Praėjus šiam penkerių metų laikotarpiui šeimos narys gali užsiimti bet koku pasirinktu samdomu darbu.

32. Kokios yra valstybių narių galimybės nustatyti sąlygas, taikytinas šeimos nario teisei gyventi?

33. Iš Teisingumo Teismo praktikos aišku, kad atitinkama valstybė narė gali nustatyti sąlygas, susijusias ir su šeimos nario pirminiu atvykimu į jos teritoriją ir su šio asmens gyvenimu šalyje (bent) trejus metus po atvykimo. Sprendimas dėl atvykimo priklauso tik priimančiosios valstybės kompetencijai. Ji gali laisvai nustatyti tokiam atvykimui taikytinas sąlygas. Sąlygos, kurias valstybė gali nustatyti po to, kai leidimas atvykti jau suteiktas, yra labiau ribojamos: iš esmės jos turi teisę užtikrinti, kad šeimos nario buvimas „neprieštarautų 7 straipsnio pirmosios dalies esmei

11 — Žr. 2004 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Ayaz* (C-275/02, Rink. p. I-8765) 34 punktą.

12 — Žr., *inter alia*, 1997 m. balandžio 17 d. Sprendimo *Kadiman* (C-351/95, Rink. I-2133) 29 punktą. Čia pateiktas Teisingumo Teismo samprotavimas atspindi jo ankstesnes mintis dėl Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio. Žr. 1990 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Sevince* (C-192/89, Rink. p. I-3461) 29 punktą ir 1992 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Kus* (C-237/91, Rink. p. I-6781) 22 punktą.

ir paskirčiai“. Pavyzdžiui, akivaizdu, jog priimančioji valstybė gali reikalauti, kad šeimos narys gyventų po tuo pačiu stogu kaip ir darbuotojas, pas kurį jam buvo leista atvykti¹³.

ir galiausiai joje įsidarbinti. Šitaip jų padėtis priimančiojoje valstybėje yra sustiprinama¹⁵. Šiuo atveju pagrindinis dėmesys skiriamas šeimos nariams, o ne darbuotojui turkui, pas kurį jie atvyksta.

34. Kokie yra šio reikalaujamo laikotarpio tikslai, žvelgiant iš darbuotojo turko ir jo šeimos narių pozicijų?

37. Kokia yra jų padėtis pasibaigus nustatytam laikotarpiui? Ar priimančioji valstybė narė gali ir toliau nustatyti sąlygas, ribojančias šeimos narių teisę gyventi, kai jie jau įgijo neribotą teisę įsidarbinti šios valstybės darbo rinkoje? Ar ji gali tokiam asmeniui, kaip antai M. Bozkurt pasakyti: „Jūs galite likti šalyje tol, kol esate vedęs. Tačiau jei išsiskirsite, mes pasiliegame teisę išsiųsti jus iš šalies teritorijos“?

35. Iš esmės tikslai yra dvejopi. Pirma, išleidžiant šeimos narius į priimančiąją valstybę siekiama suteikti galimybę šeimai gyventi kartu¹⁴. Bent jau iš pradžių pabrėžiamas darbuotojo turko, o ne šeimos narių padėtis gerinimas. Atvykus šeimos nariams, darbuotojui galės džiaugtis geresne gyvenimo kokybe ten, kur jie dirba.

38. Mano nuomone, priimančioji valstybė narė tokiomis aplinkybėmis nebegali nustatyti sąlygų, ribojančių teisę gyventi šalyje. Laikotarpis, kai tai padaryti buvo galima, pasibaigė.

36. Antra, siekiama integruoti šeimos narių. Leidžiant šeimos nariams būti priimančiojoje valstybėje, jiems suteikiama galimybė laipsniškai įsilieti į šios valstybės gyvenimą

39. Šią išvadą patvirtina Teisingumo Teismo praktika, susijusi su 7 straipsniu – ir sprendimai, kuriuose Teisingumo Teismas analizavo bendrą teisės pobūdį, ir konkrečios bylos, kuriose Teisingumo Teismas pripažino jos tęstinumą. Bendrai vertinant, Teisingumo Teismas iš esmės pabrėžė savarankišką teisės, įgytos pasibaigus nustatytam laikotarpiui,

13 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kadiman* 33 ir 41 straipsnius. Išsamesnė sąlygų, kurias priimančioji valstybė narė gali taikyti per nagrinėjamą laikotarpį, analizė pateikta mano išvados byloje *Pehlivan*, minėtos 10 išnašoje, 39 ir paskesniuose punktuose.

14 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kadiman* 35 ir 36 punktus.

15 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kadiman* 35 ir 36 punktus.

pobūdį. Todėl Sprendime *Ergat*¹⁶ Teisingumo Teismas konstatavo, kad „valstybės narės nebeturi teisės nustatyti Turkijos darbuotojo šeimos nariui gyvenimo sąlygų po trejų metų gyvenimo laikotarpio“ ir kad „tai *a fortiori* turi būti migrantas turkas, kuris „atitinka Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmos pastraipos antroje įtraukoje nustatytas sąlygas“ (t. y. teisėtai išgyvenęs priimančiojoje valstybėje penkerius metus)¹⁷. Be to, kalbėdamas apie 7 straipsnyje nustatytas sąlygas atitinkančio asmens šeimos nario statusą, jis pažymėjo, kad tai yra asmuo, „teisėtai jau integravęsis į priimančiąją valstybę narę“, taip pat turintis „galimybę įsitvirtinti toje priimančiojoje valstybėje“¹⁸. Sprendime *Eyüp*¹⁹ Teisingumo Teismas taip pat nurodė reikalavimą, „kad šeimos susijungimas, pateisinęs susijusio darbuotojo šeimos nario atvykimą į atitinkamos valstybės narės teritoriją, tęstųsi tam tikrą laiką faktiškai gyvenant kartu su šiuo darbuotoju tol, kol pats suinteresuotasis asmuo neatitinka sąlygų, pagal kurias galėtų įsidarbinti priimančiojoje valstybėje narėje“²⁰.

jo kylančias teises įgijusius šeimos narius, Teisingumo Teismas pabrėžė, kad teisė gyventi šalyje, atitinkanti teisę įsidarbinti toje valstybėje narėje, yra „nepriklausoma nuo to, ar tebeegzistuoja [šios teisės] įgijimo sąlygos“²¹. Sprendime *Ergat* jis konstatavo, kad „besąlyginė suinteresuotojo asmens teisė vykdyti bet kokią laisvai pasirinktą veiklą, beje, neribojama valstybių narių darbuotojams teikiama pirmenybe, <...> netektų prasmės, jei kompetentingos nacionalinės institucijos [Sprendimu Nr. 1/80] darbuotojams migrantams suteiktos teisės taikymui galėtų nustatyti sąlygas ar ją kaip nors apriboti“²².

40. Pabrėždamas 7 straipsnio paskirtį į priimančiosios valstybės visuomenę integruoti iš

41. Pritaikydamas šiuos argumentus prie konkrečių situacijų, Teisingumo Teismas, pavyzdžiui, konstatavo, kad teisėmis pagal 7 straipsnį ir toliau galima teisėtai remtis, nepaisant to, kad ieškovo tėvas, su kuriuo susijusi buvo jo teisė gyventi šalyje, išvyko iš priimančiosios valstybės tuo metu, kai jomis buvo naudojamosi, ir nebebuvo nei tos šalies gyventojas, nei darbuotojas²³. Jis taip pat konstatavo, jog tai, kad asmuo, atitinkantis 7 straipsnio pirmoje dalyje nustatytas sąlygas,

16 — 2000 m. kovo 16 d. Sprendimas *Ergat* (C-329/97, Rink. p. I-1487).

17 — 38 ir 39 punktai.

18 — 42 ir 43 punktai.

19 — 2000 m. birželio 22 d. Sprendimas *Eyüp* (C-65/98, Rink. p. I-4747).

20 — 28 punktas (išskirta mano).

21 — Žr. 16 išnašoje minėto Sprendimo *Ergat* 40 punktą ir 2004 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Cetinkaya* (C-467/02, Rink. p. I-10895) 31 punktą.

22 — Žr. 41 punktą. Taip pat žr. 2008 m. rugsėjo 25 d. Sprendimo *Er* (C-453/07, Rink. p. I-7301) 30 punktą.

23 — Žr. 1998 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Akman* (C-210/97, Rink. p. I-7519) 51 punktą.

būdamas 23 metų amžiaus dar neturi jokio apmokamo darbo, nereiškia, kad jis netenka teisės gyventi šalyje²⁴.

išsituokė ir prarado ryšius kaip „šeimos narys“, negali turėti jokio poveikio jo padėčiai.

42. Išties minėta teismo praktika susijusi su asmenimis, kurie, priešingai nei M. Bozkur, buvo „šeimos nariai“ tuo metu, kai jų teisė gyventi šalyje bandė užginčyti priimančioji valstybė narė. Tačiau Danijos ir Vokietijos vyriausybės bei *Land Baden-Württemberg* pastabose pateikti teiginiai, kad šeimos ryšių nutrūkimas reiškia, jog B. Bozkurt prarado visas pagal 7 straipsnį suteiktas teises, man atrodo neteisingi. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą aišku, kad M. Bozkurt penkerius metus buvo darbuotojo turko šeimos narys, teisėtai esantis valstybės narės, šiuo atveju – Vokietijos, darbo rinkoje. Nėra pateikta jokių duomenų, kad per minėtą laikotarpį jis būtų kaip nors nesilaikęs jam nustatytų sąlygų. Be to, pasibaigus minėtam penkerių metų laikotarpiui, jis įgijo visas teises pagal 7 straipsnį. Šios teisės buvo savarankiškos ir, atsižvelgiant į dvi išlygas, kurias nagrinėsiu netrukus, nuolatinės. Mano nuomone, tai, kad jis vėliau

43. Minėtos dvi išlygos yra tokios, kokios nurodytos toliau. Turkijos piliečiai, įgiję besąlygines teises gyventi ir dirbti priimančiojoje valstybėje, gali jas prarasti bet kuriuo iš toliau nurodytų dviejų atvejų. Pirmasis susijęs su viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos pagrindais, nurodytais Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalyje. Prie šio klausimo grįžiu vėliau²⁵. Antruoju atveju atitinkamas asmuo ilgam išvyksta iš priimančiosios valstybės teritorijos be pateisinamos priežasties²⁶.

44. Pirmasis atvejis atspindi valstybės narės nuolatinę teisę išsiųsti Turkijos pilietį iš jos teritorijos dėl konkrečios, tinkamos priežasties – teisę, kuria ji taip pat turi ir ES piliečių atžvilgiu. Antrasis atvejis atspindi faktą, kad besąlyginės teisės gyventi sąvoka nėra tapati priimančiosios valstybės pilietybės turėjimui arba ypatingų teisių, susijusių su ES pilietyste, turėjimui.

24 — Žr. 22 išnašoje minėto Sprendimo *Er* 31 punktą, kuriame teigiama, kad šia prasme 7 straipsnis skiriasi nuo Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio 1 dalies. Taip pat žr. 2005 m. liepos 7 d. Sprendimo *Aydinli* (C-373/03, Rink. I-6181) 31 punktą ir 9 išnašoje minėto Sprendimo *Derin* 56 punktą.

25 — Žr. 71 ir paskesnius punktus.

26 — Žr., *inter alia*, 16 išnašoje minėto Sprendimo *Ergat* 48 punktą; 2007 m. spalio 4 d. Sprendimo *Polat* (C-349/06, Rink. p. I-8167) 21 punktą ir 2008 m. gruodžio 18 d. Sprendimo *Altun* (C-337/07, Rink. p. I-10323) 62 punktą.

45. Mano nuomone, gana akivaizdu, kad tai yra *vieninteliai* pagrindai, kuriais remiantis galima atimti teises iš tokio asmens, kaip an-tai M Bozkurt²⁷.

46. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas mini galimą Reglamento Nr. 1612/68²⁸ poveikį M. Bozkurt situacijai. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog atsižvelgiant į tai, kad 7 straipsnyje neapibrėžta „šeimos nario“ sąvoka, galima remtis šios sąvokos apibrėžtimi, pateikta reglamente, kad būtų galima išaiškinti atitinkamą 7 straipsnyje vartojamą sąvoką²⁹. Sprendime *Reed*³⁰ Teisingumo Teismas Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio atžvilgiu konstatavo, kad darbuotojo „šeimos“ sąvoka neapima sugyventinio, su kuriuo jis nėra susituokęs³¹. Nacionalinis teismas (kurio argumentams šiuo atžvilgiu pritaria Danijos ir Vokietijos vyriausybės) klausia, ar remiantis tuo galima daryti išvadą, kad M. Bozkurt teisė gyventi šalyje išnyksta nutraukus santuoką.

47. Mano manymu, iš anksčiau atliktos analizės galima daryti išvadą, kad pasibaigus

penkerių metų laikotarpiui ir asmeniui įgijus teises pagal 7 straipsnį, Reglamento Nr. 1612/68 taikymo pagal analogiją tokiai situacijai, kokioje atsidūrė M. Bozkurt, klausimas praranda aktualumą. Klausimas, ar M. Bozkurt yra šeimos narys, atsižvelgiant į tai paprasčiausia nekyla. Svarbu tik tai, kad jis *buvo* šeimos narys per nustatytą penkerių metų laikotarpį.

48. Galiausiai norėčiau panagrinėti Papildomo protokolo 59 straipsnio taikymo klausimą, kurį taip pat iškėlė nacionalinis teismas bei Danijos, Vokietijos ir Italijos vyriausybės. Šia nuostata iš esmės užkertamas kelias palankesnių sąlygų taikymui Turkijos piliečiams, palyginti su ES piliečiais, panašiose situacijose. Remiantis Bendrijos teisės aktais, galiojusiais, kai buvo pateiktas nurodymas išsiųsti M. Bozkurt³², ES piliečiai, kurie, kaip šeimos nariai, buvo atvykę į valstybę narę į joje gyvenon, gali patys prarasti teisę gyventi šalyje, jeigu jų santuoka su asmeniu, pas kurį jie atvyko, būtų nutraukta. Jeigu 7 straipsnis būtų aiškinamas kaip reiškiantis, kad M. Bozkurt turėjo nuolatinę teisę gyventi tokiomis pačiomis aplinkybėmis (taip yra tvirtinama), tai reikštų, kad jam taikomos

27 — Žr., *inter alia*, 21 išnašoje minėto Sprendimo *Cetinkaya* 38 punktą.

28 — 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 15) su pakeitimais. Nuo 2006 m. balandžio 30 d. minėto reglamento 10 ir 11 straipsniai buvo panaikinti ir pakeisti 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Europos Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės judėti ir gyventi laisvai valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičiančia Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinancia direktyvas 64/10/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (OL L 158, p. 77, ištaisyimas OL L 229, p. 35).

29 — 11 išnašoje minėto Sprendimo *Ayaz* 38 punktą.

30 — 1986 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Reed* (C-59/85, Rink. p. 1283).

31 — Žr. 16 punktą.

32 — Žr. 46 punktą.

palankesnės sąlygos. Toks rezultatas prieštarautų 59 straipsniui, todėl turi būti atmestas.

49. Aš nesutinku.

50. Kaip Komisija teisingai pažymėjo savo pastabose, toks pats argumentas *mutatis mutandis* (byla susijusi su vaiku, o ne su sutuoktiniu) buvo nagrinėjamas ir atmestas Sprendime *Derin*³³. Toje byloje Turkijos piliečio vaikas rėmėsi teise gyventi šalyje pagal 7 straipsnį, nors jam jau buvo daugiau nei 21 metai ir jis daugiau nebegyveno su savo tėvais, pas kuriuos atvyko į priimančiąją šalį, ir nebuvo jų išlaikomas. Nagrinėdamas galimybę taikyti 59 straipsnį, Teisingumo Teismas palygino ES piliečių turimas teises su Turkijos piliečiams suteiktomis teisėmis. Jis pažymėjo, kad ES piliečių vaikams buvo suteikta besąlyginė teisė gyventi su savo šeima priimančiojoje valstybėje, o atitinkama Turkijos piliečių vaikų teisė buvo sąlyginė, nes reikėjo atitinkamos valstybės valdžios institucijų sutikimo. Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad ES piliečio vaikai turi teisę imtis bet kokios veiklos pagal darbo sutartį priimančiojoje valstybėje, o atitinkama darbuotojų turkų vaikų teisė reglamentuojama

7 straipsnio pirmojoje dalyje. Galiausiai jis pažymėjo, kad Turkijos piliečiai negali naudotis judėjimo Bendrijoje laisve ir jie gali prarasti teisę gyventi šalyje tais atvejais, kai taikomas Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnis arba kai ilgam išvyksta iš priimančiosios valstybės teritorijos be pateisinamos priežasties³⁴. Taigi Teisingumo Teismas konstatavo, kad darbuotojo turko vaiko situacija „negali būti naudingai lyginama“ su valstybės narės piliečio vaiko situacija, atsižvelgiant į esminius abiejų teisiųjų situacijų skirtumus³⁵.

51. Mano nuomone, šiuos argumentus tikrai galima pritaikyti ir tokiam asmeniui, kaip antai M. Bozkurt, – buvusiam Turkijos pilietės sutuoktiniui.

52. Taigi Papildomo protokolo 59 straipsniu paremtas argumentas turi būti atmestas.

53. Dėl visų nurodytų priežasčių manau, jog į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad pagal 7 straipsnio pirmosios dalies antrą įtrauką darbuotojo turko, teisėtai esančio valstybės narės darbo rinkoje, sutuoktinio, kaip šeimos nario, įgyta teisė dirbti ir gyventi šalyje išlieka ir nutraukus santuoką.

33 — Minėtas 9 išnašoje.

34 — 62–67 punktai.

35 — 68 punktas.

2 klausimas

54. Tai svarbus klausimas. Prieš kalbėdama apie teisinius klausimus, kuriuos tenka išnagrinėti, norėčiau pabrėžti, kad ši byla nėra susijusi su išžaginimo klausimu ir tuo, ką mes apie tai manome. Šioje byloje nagrinėjami piktnaudžiavimo teisėmis elementai, kai santuoka, dėl kurios atsirado teisė gyventi šalyje pagal 7 straipsnį, išyra. Būtent atsižvelgiant į tai reikia atsakyti į užduotą klausimą. Valstybės narės teisė išsiųsti asmenį, esantį tokioje padėtyje, kokioje atsidūrė M. Bozkurt, iš šalies yra atskiras klausimas, reglamentuojamas Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsniu, kurį aptarsiu 71 ir paskesniuose punktuose.

55. Antruoju klausimu nacionalinis teismas klausia, ar tai, kad M. Bozkurt remiasi dėl buvusios situotkinės įgyta teise gyventi šalyje pagal 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką, laikytina piktnaudžiavimu teisėmis, jei įgijęs tokį statusą jis ją išžagino ir sužalojo bei už tai buvo nubaustas dvejų metų laisvės atėmimo bausme, bausmės vykdymą atidedant.

56. Danijos ir Vokietijos vyriausybės bei *Land Baden-Württemberg* tvirtina, kad toks elgesys išties yra piktnaudžiavimas teisėmis. Dėl to valstybė narė gali panaikinti M. Bozkurt teisę gyventi šalyje. Italijos vyriausybė laikosi

nuomonės, kad ši klausimą reikėtų nagrinėti remiantis Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalimi. Šį klausimą panagrinėsiu vėliau³⁶. Savo ruožtu Komisija tvirtina, kad taikyti piktnaudžiavimo teisėmis principą tokiai situacijai, kokioje atsidūrė M. Bozkurt, būtų klaidinga.

57. Aš pritariu Komisijai.

58. Nekyla abejonių, kad piktnaudžiavimo teisėmis draudimas yra bendrasis Europos Sąjungos teisės principas³⁷. Remdamasi tuo darau išvadą, kad ES teise negalima naudotis apgaulės ar piktnaudžiavimo tikslais³⁸.

59. Jau nustatyta, kad geriausias būdas išsiaiškinti, ar konkrečiu atveju elgesys laikytinas piktnaudžiavimu, yra patikrinti, „ar Bendrijos teisės nuostatos, suteikiančios minėtą teisę, tikslai ir uždaviniai buvo iškraipyti, ar ne“³⁹.

36 — Žr. 71 ir paskesnius punktus.

37 — Be daugelio kitų, žr. 2007 m. liepos 5 d. Sprendimo *Kofoed* (C-321/05, Rink. p. I-5795) 32 punktą.

38 — Žr., *inter alia*, 1998 m. gegužės 12 d. Sprendimo *Kefalas ir kt.* (C-367/96, Rink. p. I-2843) 20 punktą; 2000 m. kovo 23 d. Sprendimo *Diamantis* (C-373/97, Rink. p. I-1705) 33 punktą ir 2007 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Tum ir Dari* (C-16/05, Rink. p. I-7415) 64 punktą.

39 — Žr. 2004 m. gegužės 18 d. generalinio advokato A. Tizzano išvados byloje *Zhu* (C-200/02, Rink. p. I-9925) 115 punktą.

60. Pagrindinėje byloje nagrinėjama teisė yra teisė gyventi, kylanti iš 7 straipsnio. Jau nurodžiau šios teisės tikslus ir uždavinius⁴⁰.

nuomone, tai nėra elgesys, kurį būtų galima laikyti piktnaudžiavimu M. Bozkurt *teise gyventi šalyje*, įgyta pagal 7 straipsnį, ir todėl laikyti jį praradusiu šią teisę, remiantis pirma išdėstytais principais.

61. Ar galima sakyti, kad netinkamas M. Bozkurt elgesys pats savaime gali lemti minėtos teisės panaikinimą?

65. Taip manau dėl dviejų priežasčių.

62. Aš taip nemanau.

63. Iš medžiagos, pateiktos prašyme priimti prejudicinį sprendimą, negalima spręsti, kad tai buvo fiktyvi santuoka, sudaryta siekiant naudos, kurios priešingu atveju nebūtų gauta. Teisingumo Teismas konstatavo, kad fiktyvios santuokos negali suteikti Europos Sąjungos teisėje numatytų teisių⁴¹. Jeigu M. Bozkurt būtų bandęs įgyti teises pagal 7 straipsnį įformindamas fiktyvius santykius, tos teisės būtų buvusios bevertės⁴². Tačiau šiuo atveju taip nėra.

66. Pirma, man atrodo, kad jei nagrinėjama teisė turi būti aiškinama kaip savarankiška teisė – kaip ir siūliau, – būtų klaidinga kalbėti apie piktnaudžiavimą teisėmis, nes buvo padarytas nusikaltimas, nuo kurio nukentėjo asmuo, kurio dėka ji buvo įgyta. Kai teisė yra savarankiška, klausimai, susiję su šios teisės šaltiniu, iš esmės nebetenka prasmės.

64. Išžaginimas yra labai sunkus nusikaltimas. Turint omeny, kad nuo M. Bozkurt nusikaltimo nukentėjo jo žmona, akivaizdu, kad jis piktnaudžiavo santuoka. Tačiau, mano

67. „Antra, norint išsiaiškinti, ar buvo piktnaudžiaujama 7 straipsniu suteiktomis teisėmis, reikia pažvelgti į teismo praktikoje nustatytus reikalavimus.“ Sprendime *Emsland-Stärke*⁴³ Teisingumo Teismas nusprendė, kad reikia atlikti iš dviejų etapų susidedantį patikrinimą. Visų pirma reikia nustatyti objektyvių aplinkybių visumą, kai, nepaisant formalus Bendrijos taisyklėse įtvirtintų sąlygų laikymosi, nėra pasiekti šių taisyklių tikslai. Antra, reikalingas subjektyvus elementas, apimantis ketinimą pasinaudoti

40 — Žr. 25 ir paskesnius punktus.

41 — Dėl Reglamento Nr. 1612/68 žr. 2003 m. rugšėjo 23 d. Sprendimo *Akrich* (C-109/01, Rink. p. I-9607) 61 punktą. Dėl Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio žr. 1997 m. birželio 5 d. Sprendimo *Kol* (C-285/95, Rink. p. I-3069) 25 punktą.

42 — Mano nuomone, net pasibaigus 7 straipsnyje nurodytiems laikotarpiams. Žr. mano išvados byloje *Pehlivan*, minėtos 10 išnašoje, 88 ir paskesnius punktus.

43 — 2000 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Emsland-Stärke* (C-110/99, Rink. p. I-11569).

Bendrijos taisyklėmis ir įgyti pranašumą, kai dirbtinai sudaromos šį pranašumą leidžiančios įgyti sąlygos⁴⁴. Tas subjektyvus elementas turi būti vienintelis nagrinėjamo elgesio tikslas⁴⁵.

remiamasi tokiu atveju, kai tokį statusą įgijęs asmuo ją išžagino ir sužalojo bei už tai buvo nubaustas dvejų metų laisvės atėmimo bausme, jos vykdymą atidedant, nėra laikytina piktnaudžiavimu teisėmis.

68. Matyti, jog elgesys, kuriuo skundžiamasi M. Bozkurt atveju, nepatenkina abiejų minėtų kriterijų. Negalima tvirtinti, kad sudarydamas santuoką jis siekė tik pasinaudoti Bendrijos taisyklėmis. Nacionalinis teismas pažymi, kad dėl savo elgesio M. Bozkurt yra „nevertas“ įgyti teisių, numatytų 7 straipsniu. Tam gal ir galima pritarti, tačiau toks nevertumas ir piktnaudžiavimas Bendrijos teisėje numatytais teisėmis nėra vienas ir tas pats. „Nevertumas“ nėra Sprendime *Emsland-Stärke*⁴⁶ nustatytas kriterijus.

Baigiamosios pastabos

69. Dėl išsamumo norėčiau pridurti, kad iš šios išvados logiškai galima spręsti, kad net jeigu nagrinėjamas elgesys būtų įvykęs per 7 straipsnio pirmoje dalyje minimus trejų ir penkerių metų laikotarpius, tai vis tiek nebūtų piktnaudžiavimas teisėmis pagal Europos Sąjungos teisę.

71. Nors nacionalinis teismas prašyme priimti prejudicinį sprendimą mini Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnį, jis nepateikia jokių konkrečių argumentų dėl šio straipsnio. Jei teisingai suprantu jo poziciją, pastangos išsiųsti M. Bozkurt iš šalies 2005 m. buvo nesėkmingos dėl Direktyvos 64/221 9 straipsnio. Buvo akivaizdu ir tai, kad, norint priimti teisėtą sprendimą jį išsiųsti iš šalies, šios nuostatos reikalavimai turėjo būti patenkinti, ir tai, kad jie nebuvo patenkinti⁴⁷.

70. Dėl visų nurodytų priežasčių manau, kad į 2 klausimą reikia atsakyti, jog tai, kad dėl buvusios situotinės įgyta teise gyventi šalyje pagal 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką

72. Vis dėlto dėmesį patraukia tai, ką galėčiau apibūdinti kaip nepasitenkinimo jausmą, persmelkusį ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą, ir Danijos bei Vokietijos vyriausybių, ir *Land Baden-Württemberg* pastabas, kuris kyla dėl to, kad tokiam nusikaltėliui,

44 — Žr. 52 ir 53 punktus.

45 — 50 punktas. Taip pat žr. 37 išnašoje minėto Sprendimo *Kofoed* 38 punktą, kur Teisingumo Teismas nagrinėja piktnaudžiavimą turint „vienintelį“ tikslą pasinaudoti lengvatomis.

46 — Minėtas 43 išnašoje.

47 — Žr. 13 punktą ir 5 išnašą.

kaip antai M. Bozkurt, turi būti leista pasilikti nacionalinėje teritorijoje: kažką reikia daryti.

73. Nenorėčiau sakyti, kad bandymai išsiuntimo iš šalies klausimus spręsti „horizontaliai“, kaip buvo pagrindinėje byloje, yra pasmerkti nesėkmei. Asmuo, kuris nebetenkina tinkamai aiškinamame 7 straipsnyje nustatytų sąlygų, netenka teisės pasilikti priimančiosios valstybės teritorijoje ir gali būti išsiųstas iš šalies.

74. Tačiau man atrodo, kad paprastai, jei kyla klausimas, ar Turkijos pilietis, pasinaudojęs teisėmis pagal Sprendimą Nr. 1/80, gali būti išsiųstas iš valstybės narės teritorijos, į jį būtų lengviausia atsakyti remiantis minėto sprendimo 14 straipsniu. Šia nuostata juk siekiama reglamentuoti išsiuntimą iš šalies būtent tokiomis atvejais.

75. Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalies taikymo taisyklės aiškiai nustatė Teisingumo Teismas. Trumpai jas apibendrinsiu. Kai nacionalinės valdžios institucijos, remdamosi šiuo straipsniu, siekia išsiųsti asmenį iš šalies, jos privalo įvertinti asmeninį pažeidėjo elgesį bei aktualų, realų ir pakankamai rimtą

jo keliamo pavojaus viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui pobūdį ir, be kita ko, jos turi laikytis proporcingumo principo. Konkrečiau kalbant, 14 straipsnio 1 dalimi paremtos išsiuntimo priemonės gali būti imamasi, tik jei suinteresuotojo asmens elgesys suteikia pagrindą manyti, kad jis kels konkrečią naujų ir rimtų viešosios tvarkos pažeidimų grėsmę. Priėmus kaltinamąjį nuosprendį ši priemonė nenustatoma automatiškai bendros prevencijos tikslais⁴⁸. Nacionalinis teismas, turintis įvertinti sprendimo išsiųsti iš šalies teisėtumą tokiomis aplinkybėmis, privalo atsižvelgti į faktines aplinkybes, atsiradusias po to, kai kompetentingos valdžios institucijos priėmė galutinį sprendimą, galinčias parodyti, kad reali grėsmė, kurią viešajai tvarkai kėlė atitinkamo asmens elgesys, išnyko arba reikšmingai sumažėjo⁴⁹.

76. Žinoma, būtina laikytis visų procedūrinių reikalavimų, nustatytų Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktais.

77. Tokiomis aplinkybėmis, į klausimą, ar Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalis taikytina dabartinei pagrindinės bylos faktinei situacijai, gali atsakyti tik nacionalinis teismas.

⁴⁸ — 9 išnašoje minėto Sprendimo *Derin* 74 punktas.

⁴⁹ — 21 išnašoje minėto Sprendimo *Cetinkaya* 47 punktas.

Išvada

78. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui į *Bundesverwaltungsgericht* pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

- „1. Pagal EEB ir Turkijos Asociacijos tarybos Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką darbuotojo turko, teisėtai esančio valstybės narės darbo rinkoje, sutuoktinio, kaip šeimos nario, įgyta teisė dirbti ir gyventi šalyje išlieka ir nutraukus santuoką.

2. Tai, kad dėl buvusios sutuoktinės įgyta teise gyventi šalyje pagal 7 straipsnio pirmos dalies antrą įtrauką remiamasi tokiu atveju, kai tokį statusą įgijęs asmuo ją išžagino ir sužalojo bei už tai buvo nubaustas dvejų metų laisvės atėmimo bausme, jos vykdymą atidedant, nėra laikytina piktnaudžiavimu teisėmis.“